

Skapa nya boplatser

Hjälp bevara biologisk mångfald i städer genom hjälpa hushäckande fåglar som tornseglare:

Skapa nya boplatser för tornseglare vid nybyggnation, och på äldre hus som saknar lämpliga boplatser.

- Integrerade boplatser: integrerade i tak eller fasad
- **Externa holkar**

Ett bra tillfälle att sätta upp holkar eller integrerade boplatser är i samband med renoveringar när det finns byggnadsställning. Om det gäller höga hus behöver man annars hyra skylift för att nå tillräckligt högt upp. För att sätta upp holkar behövs tillstånd av hyresvärderna eller husägaren.

Hämta råd hos en tornseglarkunnig inför uppsättandet – lösningen behöver anpassas eftersom förutsättningar för etablering av häckande tornseglare varierar från plats till plats.

EXTERNER HOLKAR

Om boplatser inte kan integreras i fasaden så kan man montera holkar på utsidan.

EXTERNA HOLKAR

Om boplatser inte kan integreras i fasaden så kan man montera holkar på utsidan.

Holkar kan köpas, eller enkelt byggas själv. Använd bra virke och häng holkarna direkt under takfoten så att de är skyddade från sol och regn. På så sätt håller holkarna längre, vilket är viktigt eftersom tornseglare ofta använder samma boplatser under hela sitt liv.

Holkar på bostadshus perfekt placerad längst uppe precis under den överhängande takfoten.
Foto: Wolfgang Schreiber

Holkar i träbetong på en byggnad i Belgien.
Foto: Martine Wauters

Holkar monteras på bostadshus i en bostadsrättsförening i Uppsala. Foton: Debora Arlt

Holkuppsättning på en villa i Stockholm.
Foto: Hans-Georg Wallentinus

När ladutak läggs om ersätts ofta takpannor med plåttak som inte ger utrymme för tornseglare. Detta kan lätt åtgärdas genom att sätta upp holkar. Foto: Erik Thomke

Tornseglare har flyttat in:

På väg in i holken. Berlin. Foto: Klaus Roggel.

På väg ut. Foto: Wolfgang Schreiber.

Vid en takomläggning försvann boplatser där tornseglare häckade under takpannorna. Holkar sattes upp som ersättning: Lyckat satsning! Tornseglarna flyttade in och här tittar en ut. Foto: Debora Arlt.

Lyckad häckning! Två nästan flygfärdiga ungar kikar ur en holk. Foto: Klaus Roggel.

Holkar av virke eller träbetong kan köpas hos:

Naturbokhandeln: www.naturbokhandeln.se

Vivara: www.vivara.se

Schwegler, Tyskland: www.schwegler-natur.de/vogelschutz/

Strobel, Tyskland: <https://naturschutzbedarf-strobel.de/brut-und-nistkaesten/>

Hasselfeldt, Tyskland: https://www.nistkasten-hasselfeldt.de/Vogelkaesten_Mauersegler

Nat'h, Frankrike: <https://nat-h.com/categorie-produit/martinets/>

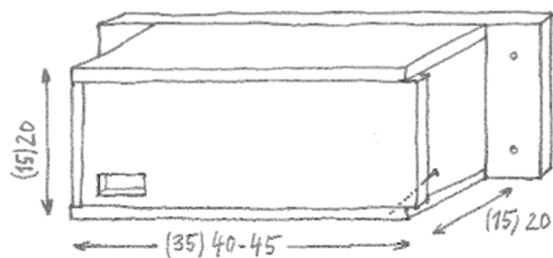
fler exempel (längre ner på sidan) här: <https://www.swift-conservation.org/Shopping%21.htm>,
eller på denna tyska sidan:

<https://mauerseglerschutz.wordpress.com/ersatznistplatze/ersatznistplaetze-mit-nistkaesten/>

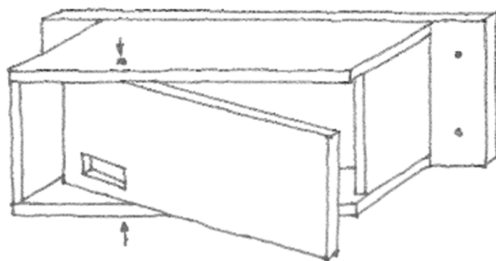
Du kan också fråga ett lokalt snickeri om de kan bygga holkar efter ritning.

Eller snickra holkar för tornseglare själv:

Det finns många varianter på tornseglarholkar. De allra flesta baseras dock på liknande mått. En bra standarddesign för en tornseglarholk är denna:

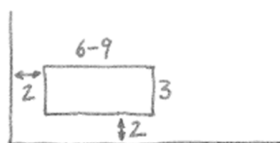

Optimala mått är en längd på 40 cm, höjd 15-20 cm, bredd 15-20 cm. Mått och design kan anpassas beroende på var holken ska sättas upp, men bör helst inte underskrida längd 35, höjd 12, bredd 15.

Vill man kunna öppna holken fäster man frontstycket med enbart två skruvar, ovan och under ingångshålet. En spik sned genom ena hörnet av framsidan och en bit in i bottenplattan (se ritning ovan) låser framsidan.

Hålet placeras nära ena sidan och nära botten (t ex 2 cm in från kanten), eller kan också sågas in från ena kanten. Hålet ska gärna vara avlång, kan ha avrundade hörn eller vara rektangulärt. Längden på hålet kan variera men bör vara minst 6 cm. Med en höjd på 3 cm kan man ”spärra ut” stare. Hålet kan också vara runt, vilket tornseglarna verkar föredra i norra delarna av Sverige, behöver då dock vara större med 4-5 cm diameter:

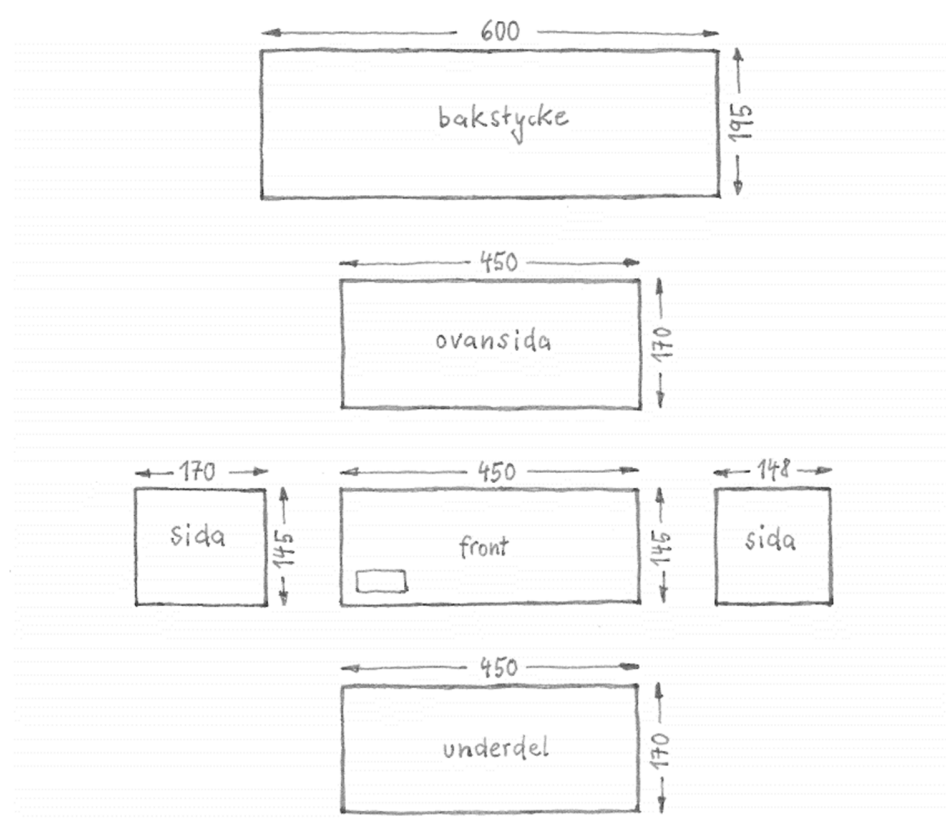

Instruktioner:

- Använd bra virke för att holkarna ska kunna hålla längre. T ex ytterpanelbrädor, 22 mm tjock.
- Såga upp alla delar enligt angivna mått (se exempel nedan).
- Borra och/eller såga upp ingångshålet.
- Förborra skruvhål i yttre delar (för att brädorna inte ska spricka).
- Montera ihop holken med träskruv, ohyvlad sida ska vara inåt. Börja med att skruva ihop respektive sidostycke med under och ovasida.
- För att kunna öppna holken fäster man frontstycket med enbart två skruvar, ovan och under ingångshålet. Borra hål från sidan in i fronten för att kunna ha spik som håller fronten stängd.
- Evt. spika på takpapp på ovasida, låt den gå ut 1-2 centimeter utanför framsida och sidor.

När man hänger holkarna direkt under takfoten så att de är skyddade från sol och regn (vilket är bäst) behövs ingen takpapp. Men använd takpapp för ovasidan om delar av holken exponeras för väder.

Ungefärliga mått på delar för en tornseglarholk, utgår från ytterpanelbrädor 170 mm, 145 mm och 195 mm bred:

Mått och design kan anpassas beroende på var holken ska sättas upp. Och vad tornseglarna föredrar. Det kan löna sig att bygga så likt tornseglarbostäder som är vanligt i området, dvs. håligheterna tornseglarna är van med. Till exempel, om de brukar häckar under takpannor kan det vara en ide att testa med en holkdesign som efterliknar kanten på ett tegeltak. - Detta var en lyckosam strategi vid ett takbyte:

För ovansidan av holkarna användes det takpannor som blev över från takbytet. ”Jaaaaaaa nu flyttade tornseglarna äntligen in! De har letat i någon veckas tid (och stor sorg/oro från mig). Det är nu inflyttade tornseglare i alla holkar på huset utom en vad jag kunnat se. Mycket lättad och lycklig tornseglarhyresvärd ☺” Foton: Helena Lilienberg

Uppsättning av holkar på skolor i Danmark. Nordvangsskolen i Glostrup, ovan, och Katrinedalsskolan i Vanløse till höger. Foton: Jesper Toft

Holkar kan sättas upp på alla typer av byggnader. Mått och design kan anpassas för att passa in i holkarna varsamt för att smälta in i byggnadens fasad.

Kyrkor med sina höga torn och tak kan erbjuda bra platser för tornseglare:

Här smälter holkarna in mellan kragstenarna vid takfoten av tornet. Kyrka i Schweiz. Foton: Martine Wauters

På en annan kyrka har holkarna passats in under takfoten:

Kyrka i Schweiz. Foton: Martine Wauters

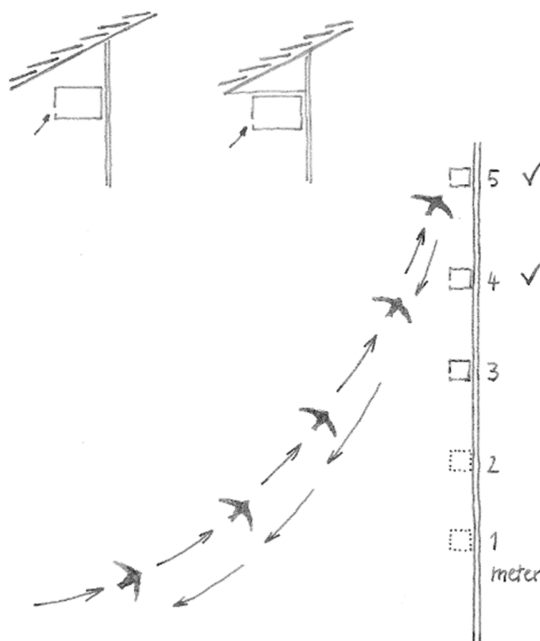
Rätt plats för integrerade boplatser & externa holkar

För både integrerade boplatser och externa holkar gäller:

- Placera dem **längst uppe direkt under eller strax nedanför takkanten**. Det är där tornseglarna letar eftersom det är där de är vana att hitta hål på äldre hus. Det kan vara under takfoten, eller längs takfallen vid gaveln. För hus med platt tak är bästa platsen också strax nedanför takkanten.
- Minimumhöjd bör vara **4 meter över marknivå**, men gärna 6 meter eller högre.
- Det ska finnas **fria inflygningsmöjligheter** riktade mot öppen mark eftersom tornseglare susar direkt in i bohålet med hög hastighet och inte har någon möjlighet att väja för hinder (träd, buskar, ställningar, utrymningsstegar, tvättlinor, ledningstrådar eller liknande).

Undvik placering ovanför fönster, balkong och uteplatser för att undvika möjliga konflikter med de boende. Tornseglare är renliga och det är sällan man ser spillning vid inflygningsöppningar och under bon. Men om en boplat tas över av en annan fågelart, t.ex. gråsparv, kan det samlas spillning nedanför boet. Av samma anledning - sätt upp externa holkar utan utrymme ovanför, eller använd holkar med sluttande tak, så att inte duvor kan bygga sitt bo ovanpå.

Tornseglare behöver fritt utrymme för att flyga in till boplaten underifrån och vid utflygning behöver de ett par meter att falla och få vind under vingarna, placera holken minst 4 meter upp:

Ett bra tillfälle att sätta upp holkar eller integrerade boplatser är i samband med renoveringar när det finns byggnadsställning. Annars behöver man skylift. Med en stege nå man upp 4-6 meter.

Foto: Debora Arlt

Kontakta gärna tornseglarprojektet Uppsala (kontakt: debora.arlt@slu.se; <http://uof.nu/fagelskydd/tornseglare/>) för ytterligare råd och vägledning.

Checklista: Vad behöver tornseglare för att kunna bygga bo och häcka?

Platsen

- Höjd:** Minst 4 meter ovanför marken, bäst längst uppe precis nedanför takkant. Det är vid takkanten som tornseglare ofta letar efter bohål.
- Skydd:** Bästa platsen är under takfoten som ger sol- och regnskydd. Installera inte på sydsidan om det inte finns effektivt solskydd eftersom det blir för varmt i direkt sol, ungarna söker frisk luft och riskerar att ramla ur boet i förtid.
- Fri inflygning:** Inom ett område ca. 3 meter framför och 3 meter nedanför inflygningsöppningen ska det inte finnas hinder som t.ex. balkong, ställningar, träd eller ledningstrådar.
- Bon under tegelpannor: avstånd till hängränna minst 5 cm men gärna 10 cm (så de kan flyga in under nedersta raden med tegelpannor).
- Inga fågeltaggar (metallspikar som skydd mot duvor) och fågelnet i inflygningsområdet (t.ex. vid böj av stuprör) – det är risk att fåglarna skadar sig.

Boplatsens storlek, utseende, anordning

- Mått:** längd 35-40 cm, djup/bredd 15-20 cm, höjd 15-20 cm.
- Öppningshål:** avlångt med höjd 30(-35) mm, längd 60(-80) mm, fyrkantigt eller ovalt, nära botten. Tornseglare är hålhäckare och letar efter mörka platser – därför ska öppningen sitta långt ute vid ena sidan av bohålet eller holken.
- Ytor:** Golvytan inuti och ytan på utsidan vid öppningen ska vara grov så att tornseglarna kan få fäste med sina klor.
- Enskilda boplatser:** Boplatser ska vara separerade från varandra. Avstånd mellan ingångshål minst 40-50 cm. Boplatser i håligheter under taket ska vara avskilda från resten av taket så att fåglarna inte förrirrar sig in under taket.
- Material för holkar:** obehandlat trä, träbetong.
- Antal:** Eftersom tornseglare gärna häckar tillsammans i kolonier är det bra att sätta upp flera boplatser. Ett annat skäl för att sätta upp flera holkar är att även andra arter använder holkarna. Det är svårt stänga ute dessa. Det bästa är därför att erbjuda flera holkar så att alla kan få plats.

Underhåll

Holkarna behöver inte rensas. Tornseglarna håller sin boplatser ganska ren.

Ta inte bort boskålen eftersom tornseglarna använder samma boskål under många år!

Andra arter som gråsparvar eller mesar kan använda holkarna och de kan bära in så mycket bomaterial att det inte finns tillräckligt med plats för tornseglare. Erbjud stora holkar, och ett flertal holkar, med plats för alla. Där det är möjligt kan man kontrollera holkarna och vid behov rensa bort gammalt bomaterial från andra arter.